

УДК 378.01:070-051-047.22

ТЕОРІЯ VS ПРАКТИКИ ЧИ ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА У ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ОСВІТІ: ПИТАННЯ ВІДКРИТІ

Тетяна Хоменко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, Львів, 79044, Україна
e-mail: homenko.tet@gmail.com*

У статті йдеться про пошуки ключових моментів узгодження теорії і практики в академічній журналістській освіті. Дискусії довкола цієї проблеми точаться вже віддавна. Журналісти-практики, представники багатьох ЗМІ як представники вибагливого медіаринку прагнуть бачити у журналістові професіонала, оснащеного передовсім навичками оперативного реагування на подію чи явище, а викладачі, науковці переважно наполягають на якісній академічній освіті журналіста. Вочевидь, це питання «теорія чи практика» ще довго залишатиметься відкритим. Головне, аби воно не стало маніпулятивною, резонансною темою, яка дезорієнтує молоде покоління журналістів.

Ключові слова: теорія, практика, рівновага, освіта, відповідальність, освіченість, компетенції.

Актуальність теми зумовлена тим, що вже тривалий час у суспільстві, в наукових і професійних журналістських колах точиться дискусія, суть якої зводиться до спроби вирішити кілька складних питань: якою має бути освіта журналіста, що повинен знати, вміти і робити майбутній журналіст, якими на загал мають бути його практичні навички, як забезпечити роботодавця високопрофесійним спеціалістом. Такі дискусії, звісно, можуть спричиняти і розгубленість теоретиків (викладачів ВНЗ, хоча й серед них чимало практиків), і упередженість практиків (хоча, і це вже зрозуміло, з-поміж них багато людей науки). Отож актуалізується питання компетенцій. Варто зауважити, що журналістові для виконання професійних завдань потрібен не лише практичний досвід, а й ціла низка компетенцій, тобто знань, і вмінь їх застосувати. І якщо розглядати компетенції як замовлення суспільства на підготовку його громадян, то очевидним є той факт, що суспільство все-таки хоче отримати натомість не простого ремісника, який відповідно до якоїсь завченої схеми, рекомендацій чи приписів готує матеріал, а освічену, багатогранну, інтелектуальну особистість, яка має філософічний погляд на світ, вміє осмислювати реалії, а не фотографувати чи бездумно транслювати їх. А це вже питання, яке лежить у засягу поняття компетентності, бо саме компетентного журналіста прагне суспільство.

Постановка проблеми. Проблема журналістської освіти передовсім полягає у природі освітнього процесу як такого, що розвивається у складних умовах посткомуністичного синдрому, з одного боку, і в умовах гібридної війни – з іншого. Тому

навіть вимоги, які зродилися ще до початку російської агресії, і ті, які виникають сьогодні, різняться між собою і мають суттєво вплинути на особливості реформування освітнього процесу в журналістиці, якщо вже порушувати це питання. Але, на нашу думку, передовсім освітній процес має бути неперервним. Важливо, врешті, визначитися, що ми вкладаємо в саме поняття *освіта*. Якщо не занурюватися у теоретизування, то можна сказати, що освіта – це постійний обмін досвідом. Чи це університетська аудиторія, чи редакція ЗМІ, однаковою мірою саме досвід найкращий учитель (*usus magister optimus*), як казали давні римляни. Ті молоді люди, які обирають для себе журналістику, мають прекрасну нагоду не просто опанувати секрети майстерного написання матеріалу, тобто техніку його підготовки, вони мають бодай на якийсь час приборкати своє прагнення негайної, невідворотної слави, свою завчасну зірковість і поглибити, побільшити ті знання, які отримали в школі, розширити свої світоглядні обрії. Цьому, без сумніву, сприяють гуманітарні дисципліни ВНЗ: мова, історія, філософія, література. Без цього не обійтись жодній журналістській практиці, особливо якщо зважити, приміром, на популярну в наш час теорію множинного інтелекту. Екзистенційний, міжособистісний, вербально-лінгвістичний – це лише невеликий за обсягом перелік інтелектуальних рівнів, які важливо розвивати журналістові. Історія, теорія і практика журналістики присутні в освітньому процесі, але цього, якщо йдеться саме про якісну вищу освіту журналіста, замало. Тому **мета** дослідження – виокремити з переліку проблем освітнього поля України ті освітні чинники, які можуть допомогти врівноважити частки теоретичного і практичного в журналістській освіті. Звідси впливає **завдання** нашої розвідки, і полягає воно у тому, аби довести, що врівноважити ці важливі фактори може націленість теоретиків і практиків на ідею освіченості, вихованості і високої культури (В. Різун).

Огляд літератури. На жаль, сьогодні в Україні немає комплексного, цілісного дослідження, яке б стосувалося питань фахової освіти медійних працівників, немає й системних узагальнень українського та зарубіжного досвіду журналістської освіти. А проте це те питання, яке знайшло своє місце в дослідженнях М. Дяченко [2], В. Різун [10], С. Квіта [1], Й. Лося [6], І. Михайлина [7] та ін.

Варто також звернути увагу і на сайт MEDIASAPIENS, який у розділі *osvita* [13] постійно розміщує своєрідні експертні оцінки науковців і журналістів-практиків стосовно освіти журналістів, їхньої готовності працювати у ЗМІ, бажання вдосконалюватися й оперативно реагувати на вимоги медіаринку.

Виклад основного матеріалу. Відомий експерт з питань освіти сер Кен Робінсон у книзі «Школа майбутнього» розглядає різні підходи до оновлення, чи то пак реформування освіти, які часто подають у контексті поняття «прогресивна освіта» на протигагу освіти традиційній. Кен Робінсон вважає, що саме так формується шкідливий стереотип, якому завдячує ціла низка хибних уявлень про реформування освіти, і розглядає історію освітньої політики як історію коливань між цими двома «полюсами», а рух за стандартизацію в освіті називає лише коливанням маятника. Тож якщо нам йдеться про ефективність навчального процесу, то знов-таки варто дослухатися до думки Робінсона, який бачить ефективну освіту як рівновагу «між суворими правилами й свободою, традиціями й інноваціями, особистістю й групою, теорією і практикою, внутрішнім і зовнішнім світами», тобто налаштовує на пошук

золотої середини в освіті, щоб зробити її якісною [11, с. 234]. А в контексті нашої теми – це ще й золота середина між теорією і практикою.

Сьогодні ми дедалі частіше чуємо про потребу в освіті звертатися до закордонного досвіду чи то шкільництва, чи то університетських викладів. Цей досвід уже мають чимало викладачів і студентів. Питання в тому, які висновки кожен робить для себе і який позитив переносить у рідне освітнє середовище. Саме позитив, діяльний і той, що оптимізує наші традиційні компетенції, а не пустослівне і деструктивне критиканство сучасної освітньої системи. Адже часто, киваючи на закордонний досвід, забуваємо, що повинні «і чужого научатись, й свого не цуратись».

Тому також слухними, на нашу думку, є міркування Інни Лиховид, висловлені в її статті «Коктейль шкільний» [5]. І хоча цей матеріал стосується передовсім пропозицій Міністерства стосовно об'єднання шести природничих наук в одному курсі, однак авторка привертає нашу увагу до того, «що частина наших науковців не радить орієнтуватися на закордонний досвід. Він справді різний. І комусь це вдається одразу, а хтось, щоб досягнути успішних результатів, працює над помилками. **Україна повинна знайти свій шлях**» (підкреслення наше – Т.Х.). Тут варто зробити невеличку заувагу: мабуть, не шукати потрібно цей шлях, а прокладати його, готуючи фахівців нової формації. Адже через зміни реалій сьогодення змінюються й запити аудиторії, яка дуже швидко реагує на всі події, а, окрім того, має більші можливості доступу до інформації. Варто в цьому контексті зважати і на умови формування української та світової журналістики, правильно прочитувати всі чинники теперішнього їх функціонування, намагатися прогнозувати призначення журналіста в майбутньому, хоча така прогностична оцінка може виявитися завчасною або хибною, знов-таки з огляду на швидкоплинні зміни соціокультурного, політичного та економічного хронотопу. А ще про бажання вчитися. Передовсім про те, хто чого і від кого чекає, хто чий сподівання виправдовує чи ні: «Якщо не буде бажання працювати, розвиватися – усі новації від міністерства марні. Потрібен стимул, а не заохочення до роботи» [5].

В освіті таке бажання (працювати й розвиватися) мають бути взаємними, якщо йдеться про викладача і студента. Стимулом у цьому випадку має бути налаштованість на чи не найважливіші деонтологічні константи – виконання обов'язку та обов'язок відповідальності, а також здорові амбіції. Про все це ми часто говоримо з іронією. А проте саме це визначає якість викладу того чи того предмету, якість навчання і якість роботи майбутнього журналіста, який керується не лише професійними стандартами як такими, а й поняттями моралі, честі та порядності як основами майбутнього утвердження в професії і, звісно, визнання.

Щодо стандартів, то чимало наших колег-журналістів легко оперують цими поняттями, хоча славнозвісні журналістські стандарти мають, так би мовити, два боки: дотримання цих стандартів, тобто обов'язкове покликування на кілька думок, об'єктивність та незаангажованість, що є позитивним моментом, водночас призводить до «знелюднення» журналістики, бо вона завжди, від часу свого народження, була суб'єктивною, бо її перевищенням завданням було розповісти людині про іншу людину, про те, що ця людина думає, як оцінює те чи те явище, подію; дати можливість одним порівняти свою суб'єктивну оцінку із суб'єктивними оцінками інших. З поняттям журналістських стандартів, безумовно, пов'язаний цілий комплекс журналістської етики і деонтології, який мали б з перших днів навчання засвоювати майбутні журналісти, але щонайперше в них потрібно розвинути звичне і таке природне

відчуття людяності, бо «журналіст має розповідати людині про людське і по-людськи» [3]. Адже в майбутньому перед молодим журналістом постає чимало проблем: що він обере – перспективу надзвичайно скандального матеріалу чи людську долю? Чи не спокуситься він чимось приватною інформацією задля своєї слави? Чи зуміє розрізнити, що може завдати героєві (а чи антигероєві) публікації болю і душевних страждань? І якщо вже хтось мав мужність обрати журналістику (незважаючи на юнацьке почасти романтичне і почасти зіркове прочитання цієї професії), то його потрібно підготувати до того, що цієї мужності має вистачити й тоді, коли доведеться сказати щось таке, що не вписується у визнану загальну опінію, що спричинить обурення аудиторії. Її, цієї мужності, має вистачити журналістові, як хороброму воїнові, щоб втриматись на своїх позиціях правди і справедливості, не розмінятися на дрібниці, не поступатися своїми принципами, щоб завжди бути впевненим не лише в тому, що пишеш, але й у тому, як пишеш. Цього можна і треба навчати, адже освіта – це не лише здобуття професійних навичок, це цілий комплекс освітніх механізмів, які формують передовсім високоосвічену особистість. І якщо йдеться про журналістську освіту, то деонтологічні та аксіологічні важелі такого формування не можна залишати поза увагою.

Саме це вважає визначальним для людини авторитетний учений, професор Віктор Пушкін: «Моральна чистота і порядність мають бути головними цінностями кожної людини. У кожного є вибір. І кожен повинен розуміти, що, вибираючи порядність, чесність і непідкупність, він повинен дотримуватися цих принципів завжди і у всьому. А головне – не потрібно боятися нікого і нічого» [9].

Розмірковуючи про нинішню молодь, він зауважує суттєву різницю між особливостями, чеснотами і недоліками кожного покоління, вочевидь, розрізняючи і впливи сучасних для кожного покоління зокрема середовища, подій та явищ на формування світоглядної позиції та об'єктивної оцінки своїх можливостей у досягненні мети за тих чи тих умов. На думку вченого, дедалі частіше доводиться стикатися, зокрема педагогам, з кількома проблемами сучасної університетської освіти:

- молоді сьогодні не завжди вистачає здатності самостійно мислити, критично оцінювати довколишню дійсність (як тут не згадати слова відомого філософа Гайдеггера про те, що ми ще не мислимо по-справжньому (заувага – Т. Х.).
- молодь не може покладатися на державну підтримку. За таких обставин вона змушена покладатися лише на себе, що, своєю чергою, провокує надмірний прагматизм, коли людина бачить сенс життя тільки у взаємодії із середовищем та в практицизмі.

Діалектика і метафізика в такому разі не спрацьовують, а віра стає мінливою і далекою від трансцендентного.

За таких умов молода людина опиняється на роздоріжжі під впливом різноманітних дезорієнтуючих факторів. До речі, дискусії на тему «теорія чи практика» часто змушують і майбутнього випускника факультету журналістики, і тих, хто лише стоїть перед вибором такого фаху, засумніватися. Тож усім, хто спричиняє такі дискусії, варто, як вважає професор Й. Лось, «намагатися повніше відчувати моральну відповідальність, розвиваючи розуміння, що – добре, а що – погане, що – вічне, а що – дочасне» [6, с. 235].

Серед матеріалів, які з'явилися останнім часом, є такі, що доволі докладно, на нашу думку, розкривають суть освітньої політики вишів стосовно підготовки

журналістських кадрів. Наприклад, Володимир Литвиненко своїми роздумами, викладеними в матеріалі «Теорія і практика: Чого більше у сучасній журналістській освіті?» [4], порушив питання, яке сьогодні є доволі дискусійним, а саме – що журналістом можна стати й без вищої освіти, що головне – це вміння писати і що це вміння є більше талантом, аніж набутою звичкою. Також долучаються до цього і нарікання на те, що журналістська освіта надто теоретизовано, натомість відчутним є нестача практичних фахових занять. Але якщо, приміром, говорити про тих, хто приходить на факультети журналістики від шкільної лави, то для них теорія (а це занадто загальне визначення для тих предметів, які наповнюють навчальні програми) – це логічне продовження освіти, а точніше підвищення освітнього рівня, вдосконалення і активізація мисленнєвих процесів, що у висліді має спонукати до послідовного становлення творчої особистості, виховання в ній критичного світосприйняття. Навчальний процес не можна перетворювати на профанацію навчання. Такі курси, як мова, філософія, історія України, політологія, історія світової та української культури, історія і теорія літератури, а також етика журналіста, деонтологія журналістики, історія української та закордонної журналістики та ін. ніяк не можуть нашкодити студентів, а лише сприяють, з одного боку, формуванню аналітичного мислення, з іншого, дають уявлення про становлення і розвиток журналістики у всіх її виявах загалом. Окрім того, названі дисципліни сприяють креативному мисленню, адже кожна з дисциплін передбачає практичні заняття, які можна без особливих зусиль пов'язати з журналістською практикою. Для людей пишучих це неважко: написати, приміром, есей на задану тему, провести історичні паралелі, спроектувати засвоєний матеріал на сучасність, зробити висновки. Така комплексна творча робота вже дає змогу виявити тих, хто не помилився у виборі професії.

Вочевидь, постійні нарікання багатьох ЗМІ на відсутність практичних журналістських навичок у їхніх потенційних працівників (випускників ВНЗ), а також почасти бідна матеріально-технічна база навчальних закладів, у яких здобувають вищу освіту майбутні журналісти, підготували ґрунт для створення комерційних проєктів, як-от: «Інтершкола», «Вища школа Media & Production» від каналу 1+1, яка обіцяє «забезпечити в Україні якісну медіаосвіту світового рівня» [12], Освітній проєкт Медіашкола на базі каналу «Київ» [8]. З 2004 року навчальні програми реалізує Асоціація журналістів, видавців і мовців «Новомедіа». З 2011 року ця асоціація запустила школу «Новий журналіст». Цікавою є мотиваційна заявка школи і змістовне наповнення навчання: «Нових журналістів» очікує 8 субот інтенсивного навчання з фахівцями-практиками зі сфери медіа. Зокрема, наголошено на тому, що особливістю школи є практика і ще раз практика!

Теми курсу для «Нових журналістів» варто перелічити повністю: «введення у вітчизняну і зарубіжну журналістику; поширені помилки в текстах (російська, українська мови); жанри журналістики: інформаційний, аналітичний та художній; правила написання якісного тексту; структура тексту; візуальний смак в медіа-продукт; пошук інформації; редакція: хто є хто; робота з експертами; особливості роботи на телебаченні і радіо; секрети перевірення журналіста; основи фотожурналістики; соцмережі в допомогу журналісту; журналістське розслідування; особливості роботи на телебаченні; особливості роботи в інтернет-виданні, вибір теми і пошук інформації; юридичні аспекти роботи журналіста; етичні принципи роботи журналіста; громадянська журналістика; релігійна тематика у світських ЗМІ; журналіст і робота

в прес-службі; як влаштуватися на роботу в ЗМІ» [13]. Отож за вісім субот і помірну плату організатори і лектори школи гарантують і проходження смуги перешкод з низки університетських дисциплін, й інтенсивну практику. Мабуть, найоптимальнішим аргументом доцільності навчання в такій школі може бути лише один: школа оснащує своїх учнів тими професійними навичками, які найбільше цінує медіаринок. На вивчення такого масиву теоретичного матеріалу виші відводять не один семестр, але мало хто говорить, що викладачі таких та інших курсів чітко зорієнтовані на те, що перед ними майбутні журналісти, не універсали, які швидко «переварюють» будь-яку інформацію, а ті, на чію виважену, правдиву, критичну думку чекає аудиторія. Тут варто згадати і про намагання запровадити тематичну спеціалізацію і про цікаві авторські тематичні спецкурси.

Висновки. З усього сказаного варто висувати, що і освіта, і практика майбутнього журналіста потребують розсудливого, виваженого, золотосерединного трактування їх як рівноправних важелів освітнього процесу. Ані ВНЗ, ані редакції ЗМІ не можна трактувати як лікбези. Потрібна співпраця теоретиків і практиків, українських і закордонних. Окрім того, студенти ВНЗ та випускники цих закладів мають отримувати не лише знання і фах, а й чіткі поняття про академічну толерантність, які потрібно залучати особливо тоді, коли журналіст опиняється у відносно кращих чи догідніших умовах, чи тоді, коли намагається комерціалізувати ті професійні навички, які здобув упродовж навчання.

Мабуть, нині, у непростий для України час, варто говорити про примирення теоретиків і практиків, щоб не знеохочувати студента до освіти. Державна підтримка також не була б зайвою, як і підтримка тих редакцій, які сьогодні представляють наші випускники. Зокрема, йдеться про матеріально-технічну базу факультетів журналістики, аби саме на факультетах студенти отримували свої перші практичні навички. Все це задля того, щоб уникнути марного *strepitus linguarum* (торохтіння язиків) і повернутися обличчям до суспільства, спраглому журналістської мудрості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дачковська Марія. Сергій Квіт: «Університети не повинні бути пасивними й чекати, доки держава щось дасть» [Електронний ресурс] / Марія Дачковська. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/education/sergiy_kvit_universiteti_ne_povinni_buti_pasivnimi_y_chekati_doki_derzhava_schos_dast/undefined/ (3.10.2016)
2. Дяченко М. Розвиток творчого потенціалу майбутнього журналіста: теорія і практика: монографія / Марія Дяченко. – Запоріжжя: КПУ, 2012. – 424 с.
3. Козирева Тетяна. «Українська журналістика занадто «американізувалася». Редактор «Львівської газети» Ігор Гулик – про специфіку роботи регіональних ЗМІ [Електронний ресурс] / Тетяна Козирева. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/ukrayinska-zhurnalistika-zanadto-amerikanizovalasya> (6.04.2012).
4. Литвиненко В. Теорія і практика: Чого більше у сучасній журналістській освіті? [Електронний ресурс] / Володимир Литвиненко. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/education/teoriya_i_praktika_chogo_bilshe_v_suchasniy_zhurnalistitskiy_ოსviti/ (14.07. 2016).
5. Лиховид І. Коктейль «Шкільний» / Інна Лиховид // День. – 4 серпн. – 2017.
6. Лось Й. Публіцистика й тенденції розвитку світу: Навч. посіб. для вищих навч. закладів III–IV рівнів акредитації: У 2 ч. / Йосип Лось. – Львів: ПАІС, 2008. – Ч. 1. – 376 с.
7. Михайлин І. Л. Журналістська освіта і наука: підручник / І. Л. Михайлин. – Суми: Університетська книга, 2009. – 336 с.
8. Освітній проект Медіашкола на базі каналу «Київ» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://gb.kyivcity.gov.ua/projects/246>
9. Рижков В. «Пишаюся тим, що завжди мав свою позицію». Професор Віктор Пушкін – про виклики для нинішнього молодого покоління та перспективи вищої освіти / Вадим Рижков // День. – 2017. – 27-28 січ.
10. Різун В. Журналістська освіта в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Різун. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1096/> (03.07.2014).
11. Робінсон К. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / Кен Робінсон. – Львів: Літопис, 2016. – 258 с.
12. Доступно з: school.lplus1.ua/
13. Доступно з: <http://novomedia.ua/civicrm/event/info?reset=1&id=86>

THEORY VS PRACTICES OR THEORY AND PRACTICE IN JOURNALISM EDUCATION: QUESTIONS ARE OPEN

Tetiana Khomenko

*Ivan Franko National University of Lviv
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: homenko.tet@gmail.com*

The author explores the key points of coordinating theory and practice in academic journalism education. This topic has been discussed for long. Practical journalists and representatives of mass media, who are a part of the fastidious market, regard a journalist to be professional and skillful enough to respond promptly to an event or phenomenon, meanwhile academics and scholars topic for the young generation of journalists. It is also worth noting that today predominantly insists on a high-quality journalism education. Obviously, this question «theory or practice» will stay unanswered for a long time. The main issue is that it should not be a manipulative, resonant and disorienting journalistic education in Ukraine developed under the difficult conditions of the post-communist syndrome, on the one hand, and in the context of a hybrid war, on the other one. Therefore, even the requirements which had been shaped before the beginning of the Russian aggression, and those ones, which are vibrant today, differ and are to have a significant impact on the peculiarities of reforming the training of journalists. But, in our opinion, the educational process must, first of all, be continuous. Finally, it is important to determine what we mean by the very concept of education. Omitting extra theorizing, we can state that education is a constant exchange of experience. Those young people who choose journalism have a great opportunity not only to master the secrets of writing skillfully, but also to increase the knowledge gained at school and expand their outlook horizons. This is definitely shaped and supported by the humanities: language, history, philosophy, and literature. Any journalistic practice cannot deal without this, especially if we also consider the popular theory of multiple intelligence. Existential, interpersonal, verbal-linguistic levels constitute a small list of intellectual levels which are important for a journalist to develop. The history, theory and practice of journalism are present in the educational process, but this is not enough if it comes to the journalist's high-quality higher education. Improving the educational level is the advance and activation of thinking processes which promote the consistent formation of a creative personality possessing a critical perception of the world.

Key words: theory, practice, equilibrium, education, responsibility, erudition, competence.